
Útlemata

VANEMUINE
TALLINK
teatri peatoetaja
156. hooaeg
Piret Laurimaa

Ütlemata

RÄÄKIMATA LOOD KAHES OSAS

DRAMATURGID MARI-LIIS LILL, SIIM NURKLIK

LAVASTAJA MARI-LIIS LILL

KUNSTNIK ARTHUR ARULA

MUUSIKALINE KUJUNDAJA ARDO RAN VARRES

VALGUSKUNSTNIK RENE LIIVAMÄGI (TARTU UUS TEATER)

LIIKUMISJUHT RAUNO ZUBKO

INSPITSIENT LIISA JURTOM

ESIETENDUS 10. JAANUARIL 2026 SADAMATEATRIS

NÄIDENDI TEKSTI ÕIGUSI VAHENDAS EESTI TEATRI AGENTUUR

Külliki Saldre

Osades

Frida MIRJAM AAVAKIVI
(EMTA Kõrgem Lavakunstikool)

Velli PIRET LAURIMAA

Hanno VEIKO PORKANEN

Kairi PIRET LAURIMAA

Kairi ema KÜLLIKI SALDRE

Urmas AIVAR TOMMINGAS

Ganesha REIMO SAGOR

Muusik ARDO RAN VARRES

Albert REIMO SAGOR

Linda, Alberti vanaema KÜLLIKI SALDRE

Carmen/Ganesha REIMO SAGOR

Riina KÜLLIKI SALDRE

Natali PIRET LAURIMAA

Ingrid MIRJAM AAVAKIVI
(EMTA Kõrgem Lavakunstikool)

Elen MIRJAM AAVAKIVI

Eleni isa JÜRI LUMISTE

Hääled lõpukollaažis KÜLLIKI SALDRE, PIRET LAURIMAA, MIRJAM AAVAKIVI, AIVAR TOMMINGAS, JÜRI LUMISTE, REIMO SAGOR, VEIKO PORKANEN, ARDO RAN VARRES

Muusik ARDO RAN VARRES

Autorid ja trupp tänavad: Gea Ashilevi, Karin Pae, Kiira Järv, peaasi.ee.
Ja lõputu tänu kõigile teile, kes te meiega oma lugu jagasite – ilma teieta seda lavastust ei oleks!

Lavastuses kõlavad laulud

Lauri Saatpalu, „Isaga draakonil“

Tahan, et mu prillid pole seks, et peita tühje silmi
vaid et hoopis paremini valgust vaadata
kui mu tütar jälgib mind kui veidrat õppefilmi
hea kui päris kõik ei tuleks välja lõigata.

Toomas Kõrvits/Henno Käo, „Laupäeva õhtul isaga“

Isa on hommikust õhtuni tööl
ja mängudeks aega on vähe tal.
Voodisse pugedes mõtlen ma veel,
et kuidas me mängime laupäeval.

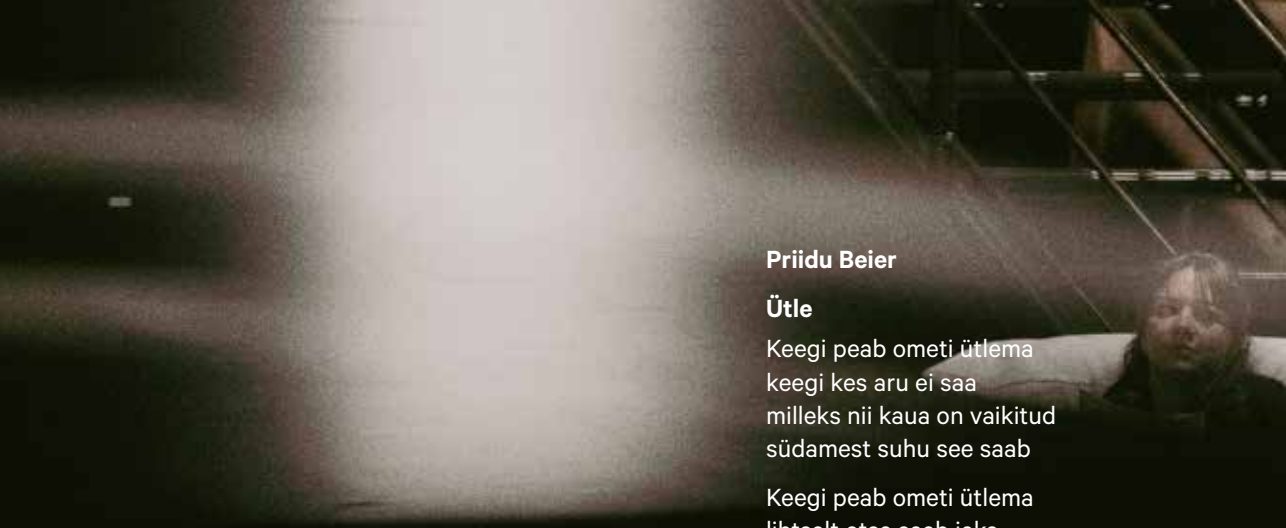
Uno Naissoo/Juhan Saar, „Mu kodu“

Mu kodu ei ümbritse põhjatud sood
ja laaned ei valva ta rahu.
Mu kodu on väike ja minuga koos
mu pere vaid siia ju mahub.

Nii väike on ta, et ma tihti ei tea -
kas temast ma lauldagi tohin,
kas temast ma lauldagi tohin,
kas temast ma lauldagi võin?

Raivo Kõrgemägi/Irma Polari/Leelo Tungal, „Kalli-kalli“

Oskar Schima/Franz Xaver Kappus/Heldur Karmo, „Ema, kingi mul hobu“

Miina Härma/Ada (Adeele) Oengo-Johanson, „Emakesele“

Ema kallis ema, oled nõnda hea,
panen sinu sülle oma väikse pea.

Agnetha Fältskog/Kustas Kikerpuu
„Sulle kõik nüüd ütlen“

Sulle kõik nüüd ütlen,
pole asjata see ma tean,
kui sa hästi nüüd mõtled,
näed siis, et siin on sul olla nii hea.
Ning siis ei juhtu see, et mind õnnetuks sa teed.

Priidu Beier

Ütle

Keegi peab ometi ütlema
keegi kes aru ei saa
milleks nii kaua on vaikitud
südamest suhu see saab

Keegi peab ometi ütlema
lihtsalt otsa saab jaks
kuuled kuidas nüüd vaikuses
murdub midagi praks

keegi peab ometi ütlema
esimene kes on
siis ka teised ja kolmandad
teavad mis kohus on

keegi peab seisma ja ütlema
püssitorude ees
kasemattides vanglates
mis tal alles on ees

keegi keegi peab ütlema
ilma enam ei saa
kui ka ohtu ei mingit teaks
argust mitte üks raas

keegi peab alati ütlema
oled see sina või ei
otsusta sest nüüd kõlama peab
jaa või ei

Mari-Liis Lill

Sündis kaheksakümnendatel Lillekülas, veetis oma suved Pärnumaal mere ääres, õppis semiootikat, aga sai näitlejaks ja nüüd hoopis rohkem kirjutab ja lavastab. Teda huvitab elu vähemalt sama palju kui teater, seetõttu on enamus tema lavastusi dokumentaalsed. „Ütlemata" on tema kaheteistkümnes lavastus, aga esimene Vanemuise teatris.

Lavastused:

2014 „Varesele valu"/„Harakale haigus" (M.-L. Lill, Paavo Piik) – Eesti Draamateater/ Tallinna Linnateater

2016 „Teisest silmapilgust" (M.-L. Lill, Paavo Piik) – Tallinna Linnateater/Vene Teater

2017 „Väljast väiksem kui seest" (Maria-Lee Liivak, M.-L. Lill) – Endla

2018 „Jaanipäev" – Eesti Draamateater (kaasdramaturg Paavo Piik)

2020 „Esimene armastus" (Andra Teede) – Eesti Draamateater

2021 „Teises toas" (M.-L. Lill, Priit Põldma) – Eesti Noorsooteater

2021 „Samad sõnad, teine viis" (Piret Jaaks) – Eesti Draamateater

2022 „Ma võiksin sulguda pähklikoorde" – Vaba Lava (dramaturg)

2023 VSammud" (Paavo Piik) – Eesti Draamateater

2024 „Tistou, roheliste sõrmedega poiss" (Maurice Druon/Priit Põldma) – Eesti Noorsooteater

2024 „Üks helevalge tuvi" (Elin Toona, M.-L. Lill, Priit Põldma) – Eesti Draamateater

2025 „Kahe maailma vahel" (M.-L. Lill, muusika: Pille-Riin Tipp) – kontsertlavastus Tallinna Peeteli kirikus

2025 „Sisekliima" (Piret Jaaks) – Vaba Lava

Czesław Miłosz

Soov

Soov avada end inimeste ees
ja rääkida neile oma elust kõik.
Võimatu. Kui just ei kirjuta psühholoogilist romaani, mis muuseas
käiks tõest kaarega mööda. See
põhineks peamiselt iseend süüdistaval pihtimusel, aga teada on, et
südametunnistus süüdistab oma
kandjat väiksemates süütegudes,
et varjata suuremaid.

Czesław Miłoszi tsitaadid siin ja edaspidi pärinevad kogumikust „Teeäärne koerake“ (1997). Poola keelest tõlkinud Hendrik Lindepuu (2011).

Reimo Sagor

Iga inimese lugu, kui ta päriselt oma südant paotab, on nii ilus ja oluline

Vestlus Mari-Liis Lillega

Näidendi „Ütlemata“ viimane remark ütleb: rasketest asjadest rääkimine on kergem kui rasketest asjadest vaikimine. See haakub hästi eesti dokumentaalteatri traditsiooni looja Merle Karusoo tsitaadiga, et rääkimata lood käärivad mürgiks. Aga siin tekivad kohe eetilised dilemmad – iga lugu hõlmab enamasti ka kedagi teist, kes ehk pole selle rääkimiseks veel valmis. Kas sinu soovitus on valida igal juhul rääkimine?

Mina olen neid lugusid kogudes mõistnud, et kui inimene ise tunneb, et tal on vaja rääkida, siis on vaja. Ja siis on tal selleks ka õigus. Küsimus on selles, kuidas rääkida? Ja mille jaoks? Nagu ütleb meie lavastuses Velli – kui kavatsus on ainult öelda, kui halb ema või isa sa olid, siis selline vestlus ei anna ilmselt kellelegi midagi. Aga kui kavatsus on, et läbi selle vestluse saame me mõlemad natuke tervemaks, siis on sellel vestlusel mõtet. Igaühel on õigus oma tunnetele, ja isegi kui teine inimene ei ole selleks vestluseks valmis, siis mina võin rääkida sellest, millise jälje meie minevik on mulle jätnud. Ma ei pea süüdistama. Aga ma võin rääkida sellest, milliseid mõtteid ja tundeid see minus tekitas ning mida mina vajaksin, et siit edasi liikuda.

Olen kohanud ka olukordi, kus ei räägita just sellepärast, et tahetakse teist osapoolt hoida ja kardetakse, et see teeb liiga palju haiget, ja ka see on täiesti mõistetav. Aga see on mõistlik ainult juhul, kui sa iseenda vastu aus olles tunned, et sa enda sees suudad sellega rahu teha. Sest allasurumine ja rahu tegemine on kaks täitsa erinevat asja.

Sul on praeguseks tekkinud päris kopsakas dokumentaalteatri tegemise kogemus. Millest see huvi üldse algas? Kas nn valmisdramaturgia ei tegelenud sind huvitavate teemadega? Või on sulle oluline just teadmine, et kõik laval öeldu on reaalselt kellegi suust kõlanud?

See huvi sai alguse tundest, et valmisdramaturgia ei käsitle alati neid teemasid, mis minu jaoks on põletavad, ja mis on ainuomased just sellele ajale ja kohale, kus me elame. Minu esimene lavastus oli noorte inimeste depressioonist, see oli aeg, kui me rääkisime sellest palju vähem kui praegu, teema oli teataval moel stigmatiseeritud, aga samas oli probleem massiliselt levinud. Ja tõesti ei olnud keegi Eesti noorte depressioonist näidendit kirjutanud. Lisaks

annab dokumentaalteater minu jaoks selle vajaliku tõsiseltvõetavuse, et kui ilukirjandusliku teksti puhul ma võin öelda, et see olukord on küll natuke ülepaisutatult dramaatiline, et päriselt ei saanud kellelgi lapsepõlv nii kohutav olla, siis dokumentaalsete lugude puhul selle taha põgeneda ei saa.

Olen kuulnud arvamust, et dokumentaalteater on tegijale võrdlemisi mugav teatrivorm: mõtle välja teema, lase inimestel sellest midagi rääkida, lõika-kleebi see jutt kokku ja lase näitlejatel ette kanda. „Ütlemata" puhul on ütlematagi selge, et suur hulk tööd on jäänud „kaadri taha", sest need rääkijad on tulnud üles leida, tekitada nendega usalduslik suhe, hiljem kooskõlastada, millist osa nad on valmis jagama? Kas ja kui palju saab seda tööprotsessi täpsemalt kirjeldada?

Olen oma elus teinud päris mitu dokumentaallavastust ja ka mõne klassikalisema näitemängu, ning võin kindlalt öelda, et palju mugavam on lavastada valmis näitemängu. Dokumentaalnäidendi sünd on väga palju pikem ja ressursimahukam – kõigepealt teed mitmekümne inimesega paari-kolmetunnised intervjuud. Seejärel on need vaja litereerida ehk maha kirjutada. Siis on sul umbes tuhande lehekülje jagu materjali, mida sõeluma hakata. Millest siis lõpuks tuleb valida need 50–60 lehekülge, mis lavale jõuavad.

Inimeste leidmine on isegi kõige lihtsam osa sellest tööst. Oleme teinud erinevatesse kohtadesse üleskutseid – nii sotsiaalmeedias kui ka meililistides – ja enamasti on lõpuks huvilisi rohkem, kui me saame vastu võtta, sest ühel hetkel tuleb siiski lugude kogumise juurest näitemängu komponeerimise juurde liikuda. Tõsi, vahel tuleb teha suunatud pakkumisi, kui tundub, et mingi ühiskonnagrupp on täitsa valimist välja jäänud. Ütlemata jäänud asjade puhul oli selgesti näha, et mingist põlvkonnast alates on inimestel lihtsam rääkida ja väga raske oli leida intervjueeritavaid, kes oleks üle seitsmekümne aasta vanad. Ja muidugi näitab meie valim, et naised on rohkem valmis rääkima kui mehed.

Tuleb tunnistada, et siin kõlavad räägitud lood on ikkagi suures osas traumalood. Oli see sulle ootuspärane? Rääkimata lugu võib ju olla ka midagi helget ja kaunist*?*

Kuna me täpsustasime üleskutses, et ootame lugusid, kus ütlemata jäänud asjad mõjutavad (või on mõjutanud) oluliselt minu elu, siis võis eeldada, et kuuleme nii mõnegi traumaloo – trauma jätab inimesele nii sügava jälje, et selle mõju on pikaajalisem kui mõne kauni sündmuse oma. Samuti on sellest keerulisem rääkida. Loomulikult võib ka mõnest kaunist hetkest vaikida, sest see on nii ilus ja habras,

et tahaks seda ainult endale hoida või ei taha seda sõnadega ära rikkuda. Aga neid hetki ilmselt saabki püüda sõnadeta lavastuses. Meie lavastuses siiski kõneletakse.

Kui sellest saab rääkida – millised olid need lood, mis jäid välja? Kas oli ka midagi nii karmi, mida lavale tuua lihtsalt ei saanud?

See on kõige keerulisem dokumentaalse materjali puhul, et iga inimese lugu, kui ta päriselt oma südant paotab, on nii ilus ja oluline, et väga keeruline on valida, kes lõpuks rohkem lavaaega saab. Alati on mõned lood, mis haagivad peateemaga rohkem ja mida jutustatakse pikemalt, ning mõned, mis jäävad olude sunnil täitsa välja. Seekord tahtsime teha nii, et igast intervjuust oleks vähemalt üks tsitaat esindatud.

Milline on olnud senine tagasiside inimestelt, kes oma loo on sulle usaldanud ja kes käinud hiljem selle peegeldust teatrilavalt vaatamas? On see neid ehmatanud, abistanud, rõõmustanud, kurvastanud?

Tagasiside on olnud üllatavalt positiivne. See on minu jaoks alati ärevust tekitav, kui ma tean, et keegi intervjueeritavatest on saalis, sest minu jaoks on oluline, et kui inimene kohtub oma looga, siis ta ei lahkuks teatrist raskema tundega, kui ta sinna tuli. Sest me jutustame neid - vahel ka raskeid - lugusid ikka selleks, et lõpuks kogeda kergust. Nii et minuni jõudnud tagasiside põhjal võin öelda, et pigem on abistanud ja rõõmustanud. Aga võib muidugi olla, et ka mulle jäetakse midagi ütlemata.

Kuidas tekivad sinu dokumentaalteatri teemad? Kas sul on mingi mõtteline pikem nimekiri ootamas?

Teemad tekitavad sellest, et elan ja vaatan avatud silmadega enda ümber ringi. Räägin inimestega, loen uudiseid, proovin paremini mõista, miks see maailm on selline nagu ta on. On ka keskmise pikkusega teemade nimekiri tekkinud. Aga sellega on see huvitav asi, et kuna dokumentaalsed tööd on päris pika ettevalmistusprotsessiga, siis vahel juhtub, et keegi jõuab samal teemal juba lavastuse ära teha. Näiteks surma-teema oli mul pikalt mõtteis, aga ühekorraga oli eesti teatris kaks surmateemalist lavastust. Aga sellest ei ole sugugi kahju, see pigem tekitab põnevust, et kuidas nemad sellele teemale lähenesid, kas on midagi, mida ma ise ei oleks osanud näha...

Alustasime sellest, et rääkimine rasketest asjadest on kergem kui vaikimine. Aga oled sa nõus ka sellega, et mõne väga isikliku loo võiks jätta igaveseks ainult enda omaks?

Kui see on sulle oluline, et see lugu jääb ainult sinu omaks, siis muidugi. Kui sa tunned, et rahu ja kergus on just selles endale hoidmises. Meie lavastus räägib ütlemata asjadest, mis on vaikuses lihtsalt nii rasked kanda, et enam ei jaksa. Ja kus kergus tuleb ikkagi sellest jagamisest. Ja lõpuks on ju ka küsimus enda vastu aus olemises – kas see, et ma ei taha kellelegi rääkida, tuleb sellest, et ma tõesti soovin seda endale hoida, või sellest, et ma kardan? Sest jagamine on alati enda haavatavaks tegemine. Aga kui sa saad kogeda seda, et jagamine ei pea tegema haiget, siis see kokkusaamise rõõm on ikkagi üks suuremaid rõõme, mida inimene võib kogeda. Mida aeg edasi, seda enam olen nõus mõttega, et kui jumal üldse on kusagil, siis ta ei ole ei minus ega sinus, vaid selles ruumis, mis on siin meie vahel.

Küsis Sven Karja

Mari-Liis Lill

Czesław Miłosz

Monoloogid

Kenneth Rexroth* ütles meie vestlust kuulates: „Te ei oska üksteisega rääkida. Peate vaid monolooge“. Ta tabas seda keskeurooplaste (kas ainult poolakate?) loomujoont, millest oleme muuseas teadlikud ja mis teeb meid rahutuks, sest siin ristuvad isiklikud asjad hõimu asjadega. Kas asi on minus? Või kultuuris, mis on mind kujundanud?

** Kenneth Rexroth (1905–1982) oli USA luuletaja ning esseist*

Ardo Ran Varres

Siim Nurklik

Siim sündis Nõukogude Lasnamäel, veetis osa lapsepõlvest Rootsi lääneranniku, õppis vahepeal Ameerika ülikoolis ja kirjutab – kui kirjutab – ainult Eestist. 2010 näidend «Kas ma olen nüüd elus» - Vikergallupi Aasta debüüt, Eesti Teatri Agentuuri näidendivõistluse II preemia, tõlgitud mitmesse keelde, lavastatud Eesti Draamateatris (2010) ja mujal.

Mõned tekstid:

„Sotsiaalsed keskkonnad“ – kultuur.err.ee, 09.06.2020

„Vaadata idealistlikult tühjusesse“ – kultuur.err.ee, 06.12.2018

„Hing“ – Eesti Ekspress, 06.12.2017

„Venelased“ – Müürileht, 19.10.2017

„Kirjandus ei mõju enam“ – Sirp 5.5.2011

Siim Nurklik

Vastutustest

See on lühike essee kahest erinevat laadi vastutusest. Nimetame neid individualistlikuks ja sotsiaalseks vastutuseks.

Individualistlik vastutus toimib ülevalt alla: kujutle püramiidi, mille kitsas tipus istub vastutaja, kelle vastutus surub end laienevalt üha allapoole. Vastutus on selles vormis läbi põimunud võimuga. Ta lähtub võimu omajast, ning rakendub nende peal, kelle üle tal on võim.

Sotsiaalne vastutus see-eest liigub horisontaalselt, kandub edasi samal tasapinnal. Ja pigem loobub võimust. Mõistagi ei kaota ta võimu kui nähtust, kuid ta lükkab selle raskuskeskme teistele, või neile, kes vajavad seda rohkem. Kui see, kelle eest individualistlik vastutus vastutab, paikneb tema kujutluses ta all, siis sotsiaalne vastutus vastutab selle eest, kes tema jaoks asub ta kõrval.

Kui individualistlik vastutus kehtestab ennast – enda või teiste peal –, siis sotsiaalne vastutus laseb teised endasse. Kui individualistlik vastutus tõstab oma teoga tavaliselt esile iseend – oma positsiooni kõrgust, oma otsuse tähtsust –, siis sotsiaalne vastutus kipub pigem ennast unustama, nähes oma tegu argise ja loomulikuna. Temas peitub võim, mis hajub, mitte ei rakendu; võim, mis kuulab, mitte ei käsi. Selle *argisuse* tõttu on sotsiaalne vastutus enamjaolt nähtamatu, ja kindlasti tänamatu. Samas ei ole *tänu* tema peamine põhjus või tõukejõud. Individualistlik vastutus toitub tähelepanust, vajab tasu ja tunnustust – vastutuse/võimu omamine ongi suuresti vahend nende saamiseks. Sotsiaalse vastutuse jaoks on aga vastutuse võtmine ja võimu jagamine eesmärk iseeneses, hool on iseenda põhjus. See saab alguse tema inimlikkusest – ning on just seetõttu nii enesestmõistetav ja märkamatu –, mitte tema asukohast redelil.

Sotsiaalne vastutus – elutunnetusena – kogeb maailma keskkonnana, millest tema on osa, ja suhestub sellega läbi seotuse või kattuvuse. Piirid taanduvad. Individualistliku vastutuse jaoks on aga maailm midagi temast väljaspoolset, mille peal ta end kehtestama peab (või muidu alla vanduma, kaotama). Piirid tõusevad.

See seab individualistliku vastutuse haprasse olekusse, üksikusse seisundisse. Kuna ta tajub end maailmast eraldiseisvana, aga tema identiteet ja enesekuvand tuginevad tema üleolekul – mille üle otsustavad teised –, on ta täiesti sõltuv teiste pidevast kinnitusest. Talle ei piisa vastutuse/võimu omamisest või rakendamisest, tal on hädavajalik, et teised näeksid, et tal on oluline vastutus ja võim, ning käituksid, nagu tal see oleks.

Individualistlik vastutuse/võimu tung ei eralda teda ainult teistest – et ta oma üleolekut usuks, on teistel vaja alluda –, vaid võõrandab teda ka endast. Sest peale teiste allumatuse ja ta enda nähtamatuse on tema suurim hirm enesekahtlus.

Kui sotsiaalse vastutuse jaoks on kriitika arengu eeldus ja omavahelise suhte kujundamise kanal, siis individualistliku vastutuse jaoks on kõiksugune kriitika – nii enesekui avalik – tema positsiooni õõnestav, staatust ohustav, autoriteeti murendav. See on vaenulik väline jõud, millele peab sama vaenulikult vastama: tõrjuma, alandama, pisendama, maha suruma.

Oma kõrgema positsiooni säilitamiseks – ja miski pole individualistlikule vastutusele tähtsam –, ei saa ta lubada avatud kontakti teistega, ega ka avatud kontakti endaga. Ta ei saa kunagi endale ausalt otsa vaadata, kuna oma ekslikkuse või ebakindluse tunnistamine oleks liigne nõrkuse näitamine, avades ukse järgmistele võimalikele rünnakutele ja kahtlustele nii enda sees kui endast väljas.

Individualistlik vastutus on endas lukus ja eksisteerib ainult läbi oma kontrolli. Võta talt tema pidev enesekehtestamine ära ja ta enesepilt ja väärtustunne lagunevad tükkideks. Mistõttu ta ei saagi seda kunagi lõpetada. Ta ongi üksnes enesekehtestamine – sellest on saanud ainus viis, kuidas ta suudab sidet luua, nii tööalaselt kui isiklikult. Maaniliselt välist tugevust ja enesekindlust etendades on ta seesmiselt traagiliselt nõrk. Ja mida tugevam ta näib, seda nõrgem ta on.

Kuna sotsiaalne vastutus lähtub samavõrd teise vajadusest kui oma suutlikkusest, ja tema vastutus põhineb võrdsel suhtel – mis on teise poolega pidevas ühenduses ja dialoogis –, siis peegeldub selle mõju ja tulemus talle teiselt ka vahetult tagasi. Sotsiaalse vastutuse enesepilt kulgeb kahepoolselt mööda seda ühendust: vastused kujunevad selles protsessis endas. Ta väärib, aga ei vaja, et kõik näeksid, mida ta muudab; ta ise näeb, mida ta muudab, ja muutub ise selle käigus.

Mõlemad vastutused teadvustavad oma võimupositsiooni, aga kui individualistlik vastutus rõhutab selles teise kohustust temaga arvestada, siis sotsiaalne vastutus tunnetab selles oma kohustust teisega arvestada. Võimu olemasolu ei eralda, vaid seob teda teisega – luues ühise vastastikuse välja. Teine ei ole alluv või publik, vaid osa temast, nii nagu tema ise on nüüd osa teisest. Positsioonide vältimatu erinevus on sotsiaalse vastutuse jaoks võimalus anda (selle asemel, et võtta), ja just see teeb temast tugeva, mitte nõrga.

Kui individualistlik vastutus vastutab, sest ta on teistest parem, võimukam, tähtsam – kinnistades sellega hierarhiat –, siis sotsiaalne vastutus vastutab, sest ta on nagu teised – ja kustutab hierarhia. Kui

individualistlik vastutus on performatiivne žest (vaadake mind otsustamas!), siis sotsiaalne vastutus on orgaaniline protsess (no muidugi aitan). Kui individualistlik vastutus räägib ja mängib vastutust, siis sotsiaalne vastutus elab seda.

Individualistlik vastutus vastutab – suurustlevalt – parimal juhul enda eest, sotsiaalne vastutus (tagasihoidlikult) kogu ülejäänud inimkonna.

Mirjam Aavakivi

Czesław Miłosz

Sa ei tea

Sa ei tea, mis toimub inimeste peades siinsamas sinu kõrval. Nende ignorantsus on ennekuulmatu, ja avastada võib seda vaid juhuslikult. See ei tähenda, et sina oled tark ja nemad rumalad: lihtsalt igaühel on teadmisi vaid teatud piirini, kõrgemale nad ei küüni. Nende ruum on piiratud ja sa ei tarvitse teada, mis toimub kõrvaltänaval. Ka nende aeg on piiratud ja sinu jaoks justkui eilsed sündmused on nende jaoks vajunud ebamäärasesse minevikku. Nii võivadki televisioon, film ja trükis muuta ja moondada seda, mis on, ja seda, mis oli. Mitte propaganda väe üle pole vaja imestada, vaid tõelise informatsioonikübeme üle, mis jääb kuidagi kestma.

Ene Mihkelson

Jah, on tõsi, et käisin oma suguseltsi haudu otsimas. Olin tookord viiekümne nelja aastane ja esimest korda tekkis tungiv tarve rääkida vanatädiga, kes olevat olnud nõid. Nii ütles mulle ema, kui ta veel minuga rääkis.

See oli nii, et ema tuli mulle külla, rääkis sellest ja teisest, põhiliselt oma raskest elust ja üksindusest, ning küsis lõpuks mingi minu meelest tühise asja peale, mida ta peab tegema. Minu ema KÜSIS MINULT NÕU. Nii ütleski. Vastasin, et ükski inimene ei saa teisele nõu anda ja mina kah ei saa. Siis tuli ta mulle väga lähedale, vaatas umbes kahekümne sentimeetri kauguselt otse mu silmade sisse ja peaaegu sosistas: Saad küll, sa oled ju nõid. Ma tean ammu, et sa oled nõid.

Kuidas sa seda ette kujutad, kogelesin mina, külm jutt selgroogu puutumas, ja juba mu vanatädi olnud nõid ja mina olevat kangesti vanatädi moodi.
Ma pole vanatädi elu seeski näinud, aga tema mind küll. Ema olevat Madlil rangelt keelanud lapsega tegelda, kuid et tal alati väljas palju tööd oli, usub ta, et vanatädi kõik see aeg minu hälli kõrval istus ja nõiasõnu pobises, nii et mina mõjun talle, emale, aeg-ajalt kui täitsa võõras inimene.

Katkend romaanist „Ahasveeruse uni, 2001

KOLM MONOLOOGI, MIS EI MAHTUNUD LAVASTUSSE

Esimene

Ja siis üks päev, kui oli see ansambliproov, siis ma mõtlesin, et mulle aitab. Siis mul olid ibukad kaasas, tagantjärele mu jaoks on see naljakas, sest valuvaigistitega sa ei tee mitte midagi muud, kui tekitad endale kõhuvalu. Sa ei saa nendega ennast ära tappa, ja ma arvan, et see ei olnud ka minu eesmärk. Seal oli ikkagi eesmärk saada oma vanemate tähelepanu, et nad saaks aru, kui tõsine see olukord on. Ja kui väga ma ei taha neid asju teha. Ja siis ansambliproov lõppes, läksin muusikakooli vetsu, võtsin mingi kolmkend tükki või midagi. Ja siis see moment, kus ma võtsin need ära ja sain aru, et oo fuck, nüüd on perses. Ja siis me läksime tuttava juurde sealt proovist, ütlesin, et kuule, ma just tegin siukest asja, ja siis me läksime vetsu ja ma oksendasin nii palju kui võimalik, tegime mingit maoloputust. Ja siis ma lõpuks ikkagi läksin haiglasse, ise. Sellepärast, et ma kartsin, et äkki juhtub midagi. Ja ma mäletan, nad ütlesid mulle, et kas meie helistame või sina helistad ise oma emale, sest ma olin alaealine, 14 või 15.

Ja siis lõpuks ma helistan talle, ütlen, et ma olen haiglas, ma tegin sellist-sellist asja. Ja see oli tema jaoks siuke, et – Ah, mida nagu?! Noh, kui ta ei tea, mis olukord on, ja siis sa saad sellise kõne... Ma ei kujuta ette, mis ta tunda võis sellel hetkel. Ma arvan, et ahastust. Ja järgmine hommik siis mu ema tuli sinna. Ja me oleme seal vaikuses, ja siis tuleb sealt ukse vahelt Leiutajateküla Lotte ja siis küsib: „Noh, miks sina siin oled?"

Siis me emaga vaatame üksteisele otsa, et nojah. Siis ma ei vastanud, ma olin mingi: „Ah tead, ei ole vahet." Ja siis ta räägib mulle, mul olid mingid rätikud seal voodite peal, oranž ja roheline rätik, ja siis ta räägib, et jaa, see näeb välja nagu porgand, meil Leiutajatekülas on palju porgandeid, porgand ravib kõik terveks.

Teine

Ma olen vanematega rahu teinud, sest ma saan kõikidest nendest mõjutajatest aru liiga hästi, et pidada mingit vimma. Ma olen nii palju protsessinud oma tundeid, ja mis on minu jaoks väga-väga oluline, on see, et kuidas tunda oma tundeid nagu. Mis tekitab vaimse tervise probleeme ja miks mu vanemate suhetes on olnud nii palju probleeme ja ajas enne seda ammugi, on see, et me ei tohi tunda oma tundeid ega neid läbi töötada. Mis tähendab, et me teisendame nad mingiteks rõvedateks tegudeks nagu joomine või peksmine või enesetapud.

Ja otseselt parandada saab inimene ainult iseennast läbi selle, et ta ei anna enda suhtes alla. Ja sellepärast ma saan mõelda ja rääkida oma vanematest kerge südamega ja see on väga, väga uus. Et ma olen 35, no 20 aastat protsessimist nagu, ja võibolla ma ei protsessi ainult enda suhet oma vanematega, vaid ka minu vanemate suhet nende vanematega.Et nii see käib, me teeme seda kõik, kui meist ei saa just sõltlased või mingisugused türannid. Jah, ma olen püüdnud teha kõik selleks, et vähendada vägivalda iseendas.

Kolmas

Aga siis ma mõtlen oma vanaema peale. Lihtsalt ta oli nii hea inimene, minu silmis ta oli nagu ingel. Et selline, noh, nagu nii üdini vanaema, selline ülimalt hea südamega, lahke, selline rõõmsameelne ja pehme olekuga. Et see ei käinud üldse kokku sellega, mis elu ta tegelikult elas. Mida tema nagu kogema pidi. Olles siis abielus sellise märatseva inimesega ja siis kasvatades poega, kes tegelikult noh, on ikkagi täpselt koopia oma isast ja kes samamoodi on vägivaldne.

Vanaema suri siis, kui ma käisin põhikoolis. Ja noh, isa elas seda megaraskelt nagu läbi. Ema oli talle väga kallis. Et isa ikka, ma arvan, järgmised kümme aastat, ma nägin, kuidas ta sellest rääkides, vanaema peale mõeldes, eriti veel kui ta joonud oli, noh, et sa näed, et ta on nii kinni seal. Et see valu on nii suur ja ta ei saa sellest kuidagi vabaks, et kuidagi need eluraskused ja mured kuhjusid ta peale ja kuhjusid ja see justkui muutuski nii raskeks, et inimene nagu saigi otsa.

Veiko Porkanen

Kui sul on kodus midagi halvasti ja sa tahad sellest kellegagi rääkida

Inimene ei ole üksik saar, vaid igal ajal ja igas kohas samal ajal ka suhtes millegi või kellegagi. Inimene kuulub reeglina mingisse sotsiaalsesse kooslusse ning eelkõige on selleks perekond. Perekonnapsühhoteraapias vaadeldakse perekonda kui **süsteemi**, kus muutus ühes pereliikmes toob kaasa muutuse kogu süsteemis ja vastupidi. Igas perekonnas on oma struktuur ning toimimismehhanismid, mis püüdlevad tasakaalu poole. Sellest kontekstist lähtuvalt võivad psüühikahäire sümptomid kanda mingit funktsiooni perekonnas või olla süsteemi kohanematuse tagajärjeks. See, millised sümptomid millisel pereliikmel mis kontekstis tekkivad on teataval määral juhuslikud ning neid saab ravida, ravides suhteid perekonnas.

Lapsed ja noored pereteraapias

Laste ja noorte maailmataju ja käsitlus on täiskasvanute omast mõneti erinev, neil tuleb alles õppida toime tulema endast ning ümbritsevast tulenevate raskustega, neil on vähem kogemusi ja oskusi sellega toimetamiseks. Lastel on vähem sõnu oma enesetunde ning vajaduste kirjeldamiseks, nad kasutavad rohkem mitteverbaalset suhtlust. Kuna inimene on noorena avatum kõige uue vastuvõtmisele, on ta ümbritsevast kergemini mõjutatav, see käib nii kasulike kui ebasoovitavate mõjutuste kohta. Mida pisem on laps, seda enam on ta sõltuv oma emast, vanematest ja perekonnast, lapse heaolu sõltub paljuski oma perekonna heaolust. Inimene sünnib suhtest ja suhtesse, tema maailmapildi -ja vaate kujundamisel on lähisuhted kriitilise tähtsusega. Kui inimene jõuab noorukiikka, muutuvad eakaaslased mõnes mõttes tähtsamateks kui pereliikmed, kuid iseseisvaks saamise puhul on pere toetus selleks siiski oluline.

Laste ja noorte psüühikaprobleemide puhul on pere kaasamine efektiivse tulemuse saamiseks tarvilik samm. Pereteraapias vaadeldakse sümptomit kui sümbolit pere probleemidest – mitte lapsel ei ole viga küljes, vaid viga on tekkinud pere suhtlemismustrites. Mõne probleemi korral puudub küll ideaalne lahendus ning täielikku korda pole võimalik igal juhtumil saavutada, kuid alati on võimalik leida sobivaim lahendus hetke probleemile. Pere ja lapse erinevatel arengutasemetel võib ette tulla erinevaid raskusi, perekeksed lähenemised pakuvad välja võimalusi nendega tegelemiseks.

Kellele sobib?

Pereteraapiat saab kasutada erinevate suhteraskuste korral, näiteks paarisuhetes. Paariteraapiasse võiksid pöörduda need paarid, kes soovivad oma suhet hoida, kuid on sattunud korduvate konfliktimustrite lõksu. Mõned paarid pöörduvad teraapiasse siis, kui juba lahkuminek on enam-vähem otsustatud ning sellest võib abi olla ka lahkumineku valulisuse vähendamisel. Samas võiks teraapia peale mõelda tunduvalt varem, kui positiivne veel negatiivse üles kaalub.

Leevendust võib leida kui tasakaal perekonnas on rikutud mõne pereliikme lahkumise või lisandumise tõttu või kui perekonnas on suurem muutus aset leidnud ning sellega ei ole suudetud sobivalt kohaneda.

Pereteraapiat kasutatakse ka erinevate psüühikahäirete puhul perekonnas nagu näiteks psühhoos, bipolaarne häire, anoreksia nervosa, alkoholi kuritarvitamine. Pereterapeudi juurde võib minna peresuhteid arutama ka üksi, kuid kindlasti on tulemuslikum minna kogu perega. Esmalt võib terapeudiga kontakti võtta ning esitada lühike probleemikirjeldus ning usaldada terapeudi hinnangut, milliste pereliikmete kohalolek oleks vajalik.

Lähemalt vaata
peaasi.ee (kuni 26 aastastele noortele)
pereterapeudid.ee

Aivar Tommingas

Doris Kareva

Sääl, kus inimese käsi
laseb lahti teise käest,
ainsa karjatuse viivul
maailm veereb alla mäest.

Tühjad sõnad tuule tiivul
plagisevad kõigest väest.
Pole purje. Paljad lipud
laeva edasi ei vii.

Igihaljad mägiaasad,
igatsuste lumetipud,
kurbus valuni.

Jüri Lumiste

Teatrijuht Aivar Mäe

Draamajuht Tanel Jonas

Muusikajuht Risto Joost

Balletijuht Jevgeni Grib

Lavastusala Karis Hindriksoo-Pitsi, Lisett Soomäe

Pealavameister Rello Lääts

Lavatehniline ala Veljo Rüütli, Kevin-Kristjan Koppel, Siim Tiitus, Karl-Markus Lõhmus, Risto Hanneste, Tair Põder

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Mait Sarap, Helli Aas, Taavi Kask, Innari Toome, Ain Austa, Andres Lindok, Katrin Pahk, Leenamari Pirn, Terje Kiho, Indrek Ots, Mart Raja, Karmo Kiivit, Einar Pallas

Rekvisiidiala Liina Martoja, Mirka Porrassalmi, Kaie Uustal, Astrid Põhako, Brigita Värnik, Nele-Liis Raud

Kostüümiala Liisi Ess, Ivika Jõesaar, Triin Isak, Ruth Rehme-Rähni, Edith Ütt, Marika Normet, Elli Nöps, Inkeri Orasmaa, Irina Medvedeva, Tia Nuka, Natalja Malinen, Kaire Arujõe, Olga Vilgats, Anneli Vassar, Heli Kruuse, Riina Seeblum, Reet Vaga, Ivi Vels, Ljubov Guzun, Klaarika Sild, Svitlana Osypiv

Riietusala Raina Varep, Grete Rahi, Kaidi Mikk, Katariina Talts

Jumestusala Anneliis Punnar, Viktoria Rüster, Karina Kimmel

Valgustusala Andres Sarv, Jaanus Moor, Tauri Kötsi, Madis Fuchs

Heli- ja videoala Andres Tirmaste, Kalev Kääpa, Martin Salundi, Mihkel Kahro

Kavalehe koostanud Sven Karja, **kujundanud** Katrin Leement, **kavalehe fotod** Gabriela Järvet

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi, et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.
Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks. Fondi on võimalik teha annetusi:
SA Tartu Kultuurkapital / Swedbank IBAN: EE092200221011379347, SWIFT: HABAEE2X
SEB Pank IBAN: EE251010102052050006, SWIFT: EEUHEE2X
Märksõna: VANEMUISE FOND

Suur aitäh teile Vanemuise fondi poolt:
Olga Aasav, Andrus Ansip, Mart Avarmaa, Alar Kroodo,
Kalev Kase, Mati Kermas, Eero Timmermann,
Tartu linn, Vanemuise advendikontserdil annetajad

Teatri peatoetaja

TALLINK

Aasta toetaja | Aasta toetaja | Aasta toetaja | Autopartner

METEC | CASINO FENIX | coop Tartu | AMSERV

Suvekontserdi peatoetaja | Hotellipartnerid | Grimmipartner

GRIGA | TARTU HOTELS PALLAS ★★★ | DORPAT ESTIKO ELAMUS | TRADEHOUSE PRETTY CURIOUS

Partnerid

ecosh | myfitness world class gym & studios | TARTU | AITAN LAPSI | KULTUURIMINISTEERIUM

Kanname
elamusi
Kõige mõnusam aeg ootab
TALLINK

CASINO FENIX

Panustame omadesse

Tähelepanu! Tegemist on hasartmängu reklaamiga. Hasartmäng pole sobiv viis rahaliste probleemide lahendamiseks. Tutvuge reeglitega ja käituge vastutustundlikult!

ELAMUSTEKS LOODUD

TOYOTA COROLLA CROSS

Teatrielamuste toetaja
amservauto.ee

AMSERV
TOYOTA ON MEIE HING

ESTIKO ELAMUS

Pakume üheskoos enam

LYDIA HOTEL

www.lydia.ee
Ülikooli 14, Tartu

DORPAT

www.dorpat.ee
Soola 6, Tartu

vanemuine.ee